

Vladimír Helfert

Rodné jméno a příjmení: Vladimír Leopold Vilém z Helfertů

Národnost: česká

Datum narození: 24. března 1886

Místo narození: Plánice

Datum úmrtí: 18. května 1945

Místo úmrtí: Praha

Sociální zařazení: Pocházel ze starého šlechtického rodu, který do jižních Čech přišel ze Saska. Jeho otec Zdeněk Helfert byl inspektorem bechyňského panství, matka se jmenovala Marie Aloisie, rozená Marešová. Jeho dědeček baron Josef Alexandr Helfert působil jako právní historik a politik. Dětství strávil Vladimír Helfert ve společnosti svého dědečka a pěti sourozenců v Bechyni. V pěti letech, po náhlém úmrtí otce, se rodina přestěhovala do Prahy. Byl žákem a švagrem Zdeňka Nejedlého. Baronského titulu se zřekl, jeho bratr Josef se stal ředitelem Moravského muzea v Brně. Přežil věznění v Terezíně, ale krátce po návratu do Prahy zemřel ve věku 59 let.

Akademické působení

Vladimír Helfert navštěvoval gymnázium v Táboře, odtud však roku 1897 odešel a středoškolská studia dokončil v Praze na Smíchově. Po maturitě nastoupil v září 1904 na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy. Zde se věnoval hned několika oborům. Dějepis a zeměpis studoval pod vedením Jaroslava Golla, Josefa Pekaře a Josefa Šusty, do tajů estetiky a hudební vědy jej zasvěcovali Otakar Hostinský a Zdeněk Nejedlý. Největší zálibu měl však v hudbě – proto se vzdělával soukromě i mimo univerzitu, a to ve hře na klavír a v hudební teorii u Bohumila Vendlera. V letech 1906–1907 vycestoval jako stipendista na Humboldtovu univerzitu do Berlína, kde navštěvoval přednášky významných německých muzikologů. Roku 1908 obhájil disertační práci *Jiří Benda a Jean Jacques Rousseau* a získal titul doktor filozofie. Po ukončení první světové války, během níž aktivně působil jako odbojář ve spolku Maffie, opustil Vladimír Helfert Prahu a roku 1919 odešel na Moravu. Poválečné Brno totiž na rozdíl od hlavního města skýtalo řadu nových možností uplatnění. Živnou půdou pro badatele se přirozeně stala také druhá česká univerzita. Roku 1921 se zde Vladimír Helfert na základě spisu *Hudba na jaroměřickém zámku* habilitoval pro obor hudební vědy. Od roku 1922 organizoval na filozofické fakultě hudebněhistorická cvičení a budoval seminář hudební vědy. Roku 1926 byl jmenován mimořádným profesorem a zároveň také ředitelem hudebněvědeckého semináře. O pět let později získal řádnou profesuru. Jako děkan stanul v čele fakulty v letech 1935–1936.

Po zřízení Protektorátu se přidal k odboji a stal se jedním ze zakladatelů politické složky moravské sítě Obrany národa. Postupně byla omezována jeho činnost na univerzitě, což mimo jiné souviselo s jeho politickými názory a členstvím v Levé frontě brněnských muzikantů. Dne 14. listopadu 1939 byl zatčen gestapem a vězněn nejprve v Brně na Špilberku a v Kounicových kolejích. Poté byl převezen do Wohlau a Vratislavi, kde strávil ve vězení téměř dva roky. S podlomeným zdravím jej propustili roku 1942, podstoupil operaci v nemocnici

na Královských Vinohradech v Praze a jeho zdravotní stav se výrazně zlepšil. V době rekonvalescence se dokonce navrátil k vědecké práci. Připravoval vydání *Jistebnického kancionálu* a *Kancionálu Komenského* a přemýšlel o velkém hymnologickém díle *Thesaurus české duchovní písně*. V červnu 1944 byl však znovu zatčen. Necelý rok strávil ve vězení na Pankráci, odtud byl v dubnu 1945 převezen do Terezína, kde se nakazil skvrnitým tyfem, na jehož následky zemřel 18. května 1945 v Praze.

Výběr z díla

V díle Vladimíra Helferta se promítají především tři témata z dějin české hudby. Zabýval se českou pozdně barokní hudební kulturou 17. a 18. století – tuto skutečnost dokládají zejména díla *Hudební barok na českých zámcích* (1916) a *Hudba na jaroměřickém zámku* (1924). Problematika české hudební emigrace v době osvícenského racionalismu jej pak přivedla k dílu Jiřího Antonína Bendy, významného skladatele období klasicismu (*Jiří Benda. Příspěvek k problému české hudební emigrace*, 1929). Nevyhýbal se však ani novodobé české hudbě. Byl velkým propagátorem Bedřicha Smetany, o němž napsal řadu článků (*Smetanovské kapitoly*, *Motiv Smetanova Vyšehradu*, *Smetanismus a Wagnerianismus*). Roku 1924 vydal jubilejní brožuru pojednávající o jeho životě a díle (*Tvůrčí rozvoj Bedřicha Smetany*). Teprve v pozdějších letech se dokázal oprostít od názorů svého učitele Zdeňka Nejedlého, což se projevilo především ve zrevidování postoje k Leoši Janáčkově či Antonínu Dvořákovi a jeho žákům. Z plánované pětidílné monografie o Janáčkově však dokončil pouze první díl (*Leoš Janáček: Obraz životního a uměleckého boje, I. V poutech tradice*).

Helfertův zájem se dotýkal také oblasti školství. V publikaci *Základy hudební výchovy na nehudebních školách* (1930) požadoval, aby hudba získala v rámci všeobecného vzdělání lepší postavení. Společně s Graciánem Černušákem redigoval životopisnou část *Pazdírkova hudebního slovníku naučného*, roku 1934 založil edici staré české hudby (*Musica antiqua bohemika*) a roku 1938 hudebněvědný sborník *Muzikologie*.

Ocenění vědeckou komunitou

Vladimír Helfert dokázal ve svém životě propojit veřejnou činnost s činností vědeckou a uměleckou. Psal kritiky, vyjadřoval se ke kulturnímu a hudebnímu dění, redigoval mnohé edice, působil jako referent a s jeho jménem je spjata řada významných moravských organizací. Stál u založení Hudebního archivu Zemského muzea v Brně a později se stal jeho přednostou. Působil v Národní radě badatelské, byl konzervátorem hudebních památek pro Moravu a Slezsko a po smrti Leoše Janáčka předsedou moravskoslezského výboru Státního ústavu pro lidovou píseň. Roku 1936 se stal mimořádným členem České akademie věd a umění, později působil také v Královské společnosti nauk. Roku 1924 založil Jubilejní Smetanovu nadaci, o deset let později Janáčkovu společnost. Od roku 1934 byl v předsednictvu Společnosti pro hudební výchovu a podílel se na přípravě jejího prvního kongresu. Přispíval do časopisů *Smetana*, *Česká kultura* a *Pražská lidová Revue*. Založil časopis *Hudební rozhledy* a od roku 1933 byl spoluredaktorem kulturně-politické revue *Index*. Jeho láska k hudbě se neprojevovala pouze vědecky, ale byl rovněž praktikujícím umělcem. Od roku 1920 vedl jako dirigent brněnské Orchestrální sdružení, které působí až dodnes pod názvem Helfertovo orchestrální sdružení.

Přestože Vladimír Helfert pocházel ze starého šlechtického rodu, politicky mu byla velmi blízká levice. Stal se jedním z prvních členů brněnské Společnosti pro hospodářské a kulturní sblížení s novým Ruskem a ve 30. letech se hlásil k tzv. Levé frontě, jejímž cílem bylo sjednotit levicově orientovanou inteligenci. V Brně byla založena samostatná studentská sekce, která organizovala přednášky, diskuse a veřejné projevy, a to často ve spolupráci s filozofickou fakultou. Roku 1933 však bylo hnutí pro svou politickou činnost zakázáno. Vladimír Helfert tak společně s Bedřichem Václavkem přesunul svou působnost do olomouckého *Indexu*. V době španělské občanské války se veřejně angažoval a dal podnět ke vzniku Společnosti pro pomoc demokratickému bojujícímu Španělsku.

Profesní působení

Vladimír Helfert se po získání doktorského titulu věnoval pedagogické dráze. Od roku 1909 působil jako profesor zeměpisu a dějepisu na Československé obchodní akademii v Praze. Pro své studenty často organizoval výchovné koncerty, nezapomenutelným se stalo jeho provedení Smetanova cyklu *Má vlast*. Po převratu krátce vyučoval na gymnáziu ve Vyškově. Protože byl služebně přidělen do Brna, přestoupil ještě v roce 1919 na I. českou státní reálku. Jeho posledním středoškolským působištěm se stala II. česká státní reálka v Brně, kde vyučoval v letech 1921–1926. V letech 1926–1939 zastával funkci examinátora u státních zkoušek z hudby pro učitelství na středních školách, hudebních školách a učitelských ústavech.

Evaluace

Vladimír Helfert byl významný dirigent, muzikolog a publicista, který se zasloužil o založení hudebněhistorického semináře na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Stál u vzniku mnoha významných brněnských institucí a vychoval řadu významných muzikologů. K jeho pokračovatelům patří někteří z velikánů české hudební vědy: Bohumír Štědron, Jan Racek, Ivan Poledňák či Rudolf Pečman.

Ohlasy

Helfertovo dirigentské gesto bylo úsporné, ale plastické. Měl v ruce dlouhou dřevěnou taktovku, na nose brýle, které mu často padaly na jeho okraj. Dirigoval vždy obezřetně maje před sebou rozevřenou partituru, ač nastudovaná hudební díla ovládal bezpečně z paměti. \ [Robert Smetana](#)

Celá Helfertova postava vás naráz strhla při prvním osobním styku do světa jeho vnitřního života tak bezprostředně a cele, že jste se naráz stali jakousi součástí jeho vyhraněné osobnosti. Opravdu silná individualita, vášnivý vyznavač osobní, tvůrčí, politické svobody, ovšem zkázněně vnitřním myslitelským řádem. Zkrátka člověk vášnivě milující život v jeho plné šíři, stále hořící, zanícený pro dobrou věc. Tato zanícenost sejevila především v jeho nezapomenutelných přednáškách, členěných dlouhými mluvnými pomlkami, kdy se na chvíli extaticky zamyslí se vztyčeným ukazováčkem pravé ruky, výmluvně přiloženým k pravému koutku horního rtu. U dirigentského pultu se tato vnitřní zapálenost projevila vášnivou gestikulací, nejčastěji při

interpretaci Smetanovy *Mé vlasti*, nebo při rozmáchlé klavírní hře s rozloženými akordy, názorně ilustrujícími a podtrhujícími vše to, co nebylo možno slovy plně projádnit nebo popsat! \ [Jan Racek](#)

Obdivovali jsme Helfertovu podnětnost, živý zájem o každého posluchače a veliký důraz na praxi. Sám nám šel stále příkladem, překvapoval totiž stejně vědeckými činy jako uměleckou pohotovostí, s níž řídil Orchesterální sdružení, nyníější Helfertovo orchestrální sdružení v Brně. \ [Bohumír Štědroň](#)

Přednášky prof. Helferta neměly zpravidla hotovou knižní formu a nebylo možné je v případě absence opsat od druhého. Jejich improvizací, pracovní podoba se obvykle dotvářela v atmosféře studijního kolektivu a vyžadovala pohotovosti a soustředění při pořizování zápisu. Bylo v nich vysloveno mnoho podnětných myšlenek, které nemohly ujít pozornému posluchači, i když je nestačil zcela a doslovně zachytit. Semestrální kolokvia předpokládala proto důkladné prostudování problematiky, jež byla v přednáškách stručněji formulována či jen nadhozena. \ [Theodora Straková](#)

Všichni, kdo jsme navštěvovali přednášky a semináře profesora Helferta, vzpomínáme na něho s úctou a vděčností. Přednášel s takovým zaujetím, že strhl všechny posluchače. Vzpřímený stál u přednášecího pultu, občas se zahleděl do okna a zamyslíl se nad nějakým problémem, potom opět, jako by se vracel mezi nás, pokračoval ve výkladu. \ [Zdeňka Stavinohová](#)

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 2/14.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 55.

ČERNUŠÁK, Gracian. Vladimír Helfert. *Svobodné noviny*, roč. 2, č. 71, 24. 3. 1946, s. 5.

DOSTÁL, Jiří. Památce Vladimíra Helferta. *Svobodné noviny*, roč. 1, č. 3, 25. 5. 1945, s. 3.

DRLÍKOVÁ, Eva. Vladimír Helfert – rod a osobnost. In *Brněnská věda a umění meziválečného období (1918–1939) v evropském kontextu. Sborník příspěvků z konference konané v rámci oslav 750. výročí udělení městských práv Brnu ve dnech 22.–25. září 1993*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 107–109.

HALAS, František X. Nacistická perzekuce na brněnské univerzitě v letech 1939–1945. *SPFFBU*, C 25–26, 1979, s. 41–70.

NOUZA, Zdeněk. Jaký vztah měl muzikolog Vladimír Helfert k tvorbě Josefa Suka? *Hudební věda*, 2006, roč. 43, č. 1, s. 27–38.

OČADLÍK, Mirko. Vladimír Helfert zemřel. *Svobodné slovo*, roč. 1, č. 9, 20. 5. 1945, s. 3.

PEČMAN, Rudolf. Ozývají se první signály k vítěznému pochodu. Korespondence Vladimíra Helferta s Olgou Jarošovou. *SPFFBU*, H 34, 1999, s. 59–87.

PEČMAN, Rudolf. Vladimír Helfert. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, 2003.

PEČMAN, Rudolf. Vladimír Helfert očima Roberta Smetany. In *Hudba v Olomouci. Historie a současnost 2. In honorem Robert Smetana*. Jan Vičar (ed.). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, s. 33–41.

PEČMAN, Rudolf. Vladimír Helfert 1886–1945. *Universitas*, 2006, č. 1, s. 46–47.

RACEK, Jan. Odkaz Vladimíra Helferta dnešku (k nedožitým pětasedmdesátinám). *SPFFBU*, F 6, 1962, s. 71–83.

- RACEK, Jan. Vzpomínám Vladimíra Helferta. Vladimír Helfert pokrokový vědec a člověk. Studie, korespondence a vzpomínky. *Příloha SPFFBU*, H 9, 1975, s. 41-46.
- STAVINOHOVÁ, Zdeňka. Vzpomínky na profesora a PhDr. Vladimíra Helferta. Vladimír Helfert pokrokový vědec a člověk. *Příloha SPFFBU*, H 9, 1975, s. 69-71.
- STRAKOVÁ, Theodora. Vladimír Helfert v mých vzpomínkách. Vladimír Helfert pokrokový vědec a člověk. Studie, korespondence a vzpomínky. *Příloha SPFFBU*, H 9, 1975, s. 59-61.
- ŠTĚDRONĚ, Bohumír. Několik vzpomínek na mého učitele. Vladimír Helfert pokrokový vědec a člověk. Studie, korespondence a vzpomínky. *Příloha SPFFBU*, H 9, 1975, s. 47-51.
- ŠTĚDRONĚ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracián (eds.). *Československý hudební slovník osob a institucí I (A-L)*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 418-421.
- TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. II. díl, K-P*. Praha: Paseka, 1999, s. 443.
- VYSLOUŽIL, Jiří. Vladimír Helfert. Vladimír Helfert pokrokový vědec a člověk. Studie, korespondence a vzpomínky. *Příloha SPFFBU*, H 9, 1975, s. 7-16.